

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій
Юридичний факультет

ІСТОРІЯ ПРАВОВИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ ВЧЕНЬ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до самостійної роботи для студентів
напряму підготовки 6.030401 «Правознавство»
спеціалізації «Цивільне та господарське право»
денної форми навчання

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри теорії та історії
держави і права, конституційного права
Протокол №4
Від 22.11.2018 р.

Історія правових і політичних вчень. Методичні вказівки до самостійної роботи для студентів напряму підготовки 6.030401 «Правознавство» спеціалізація «Цивільне та господарське право» денної форми навчання / Укл. Козинець О.Г. – Чернігів: ННІ права і соціальних технологій ЧНТУ. – 2018. – 28.

Укладач: КОЗИНЕЦЬ ОЛЕНА ГАВРИЛІВНА, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права

Відповідальний за випуск: ВЕРЕМІЄНКО СВІТЛАНА ВІКТОРІВНА, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права

Рецензент: СЕЛЕЦЬКИЙ ОЛЕКСІЙ ВІКТОРОВИЧ, кандидат юридичних наук, доцент, декан юридичного факультету

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ОРІЄНТОВНИЙ ПЛАН	7
ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ	8

Вступ

При вивченні історії правових і політичних вчень студент знайомиться з великим матеріалом, що вимагає теоретичного осмислення. Кожна з політико-правових доктрин являє собою своєрідну теорію держави і права певної історичної епохи. Крім цього, при засвоєнні цього матеріалу, потрібно відтворити в пам'яті те, що вивчалось на першому курсі, але частково забуте. Історія правових і політичних вчень викладається після того, як студент вивчив ряд загальнотеоретичних та історичних дисциплін. Тому в навчальній літературі з цього предмету докладно не викладаються такі необхідні для засвоєння курсу теоретичні поняття і категорії як, наприклад, поняття держави і права, їх видів і типів, класифікація форм держави, визначення та основні принципи права, його джерела та інші питання.

Предмет історії правових і політичних вчень тісно пов'язаний з предметом теорії держави і права, а також історії держави і права. Передбачається, що студент не втратив знання, набуті при вивченні історичних дисциплін. Тому в навчальній літературі з історії правових і політичних вчень не описуються детально, наприклад, передумови та етапи революцій в Англії чи у Франції, селянська реформа 1861 року в Росії та інші історичні події. Разом з тим політичну ідеологію відповідних періодів історії неможливо зрозуміти і оцінити у відриві від історичної обстановки, особливостей держави і права тієї чи іншої країни та епохи. Вже звідси видно, що вивчення правових і політичних вчень вимагає досить напруженої роботи. Особливо це відноситься до тих, хто з якихось причин недостатньо глибоко вивчав теорію та історію держави і права.

Цілком очевидно, що вивчення цього предмета не можна відкладати до початку екзаменаційної сесії. Засвоїти історію правових і політичних вчень за п'ять-вісім днів – справа безнадійна. Окремі студенти, які намагалися це зробити, скаржилися викладачам: «все переплуталося». Студенти ж, які регулярно, систематично працювали над вивченням курсу склали іспит з високими балами. Практика показала, що студенти, які вивчали в міжсесійний період хоча б одну або дві глави підручника в тиждень і повторювали вивчене без великої напруги, засвоювали цей складний і цікавий предмет. При вивченні курсу потрібно не механічно заучувати текст підручника, а неквапливо продумувати прочитане, визначаючи головні, основні ідеї політико-правових доктрин. Наведемо приклади відповідей, заснованих на безглуздому, механічному зубрінні і тому не визнаних задовільними: «Десницький був професором Московського університету. Рік його народження невідомий, помер він в 1789 році. Він був за створення адвокатури і за перетворення Сенату у виборну установу. Десницький схвалював державну підтримку промисловості і торгівлі. Ось все, що я знаю». У цій відповіді відтворений ряд

фактів, викладених у підручнику, проте інформація, що міститься в такій відповіді, явно недостатня з погляду предмета історії правових і політичних вчень (не пояснено, які погляди Десницького на походження, розвиток і на форми держави, на «поділ влади», на суть і завдання права, яке ставлення до кріпосництва і т.д.). Інший студент у цілому правильно перерахував софістів і переказав їх ідеї, але не зміг пояснити, в якій країні і в якому столітті, у зв'язку з якими подіями і з яких причин вони ці ідеї висловлювали, які оцінка та історичні долі цих ідей. Нарешті, один із студентів розповів, коли і в якій країні жив Монтеस्क'є, сказав, що він вороже ставився до деспотизму, був прихильником рівності всіх перед законом, що його ідеалом була конституційна монархія. Однак студент не зміг пояснити, що саме Монтеस्क'є вважав фактором, що визначає «дух закону» і державний устрій, про що суть його теорії поділу влади, як обґрунтовувалася ця теорія і яка її історична доля. Іншими слонами, з відповіді випало все теоретичне обґрунтування політичної програми і, по суті, загальна оцінка вчення. Така відповідь, природно, теж не була визнана задовільною.

На що необхідно звернути особливу увагу при вивченні ШПВ?

У центрі уваги студента при вивченні політико-правових вчень повинні бути такі проблеми:

- ✓ Коли і в якій країні виникла (розвивалася) дана політико-правова доктрина?
- ✓ Які її головні представники?
- ✓ Який зв'язок цієї доктрини з конкретно історичною обстановкою, з інтересами соціальних груп, з протиріччями епохи?
- ✓ Яке теоретичне обґрунтування доктрини, її зв'язок з панівним тоді або впливовим світоглядом? Які ідеї лежать в основі обґрунтування доктрини?
- ✓ Як вирішуються питання про походження, сутність, завдання, форми держави, її зміст, основні принципи та джерела права?
- ✓ Який теоретичний зміст доктрини і що нового по відношенню до попередніх теорій держави і права вона містить?
- ✓ Які програмні положення (політико-правовий ідеал) містяться в даній доктрині?
- ✓ Інтересам якої соціальної групи відповідає цей ідеал (програма)?
- ✓ Чи міститься в даній доктрині обґрунтування (чи критика) загальнолюдських цінностей та ідеалів? Яких саме і яка їхня сучасна оцінка?
- ✓ Яка історична доля політико-правової теорії.
- ✓ Чи справила вона вплив на політико-правову практику або подальший розвиток політичної та правової думки?
- ✓ Яка оцінка цієї доктрини?

Таким чином, при вивченні курсу потрібно вміти відокремити головне від другорядного, звернути увагу на основу політико-правової доктрини, її структуру, зв'язок з конкретною історичною обстановкою, зі світоглядом епохи, з інтересами тієї чи іншої соціальної групи, а також на співвідношення з попередніми і сучасними її політико-правовими вченнями, показати її роль у розвитку політичної і правової ідеології. Особливу увагу слід приділити оцінці ідей, пов'язаних із обґрунтуванням або критикою загальнолюдських цінностей.

Усе це студент має враховувати не тільки при підготовці до семінарського заняття чи екзамену, а й при підготовці реферату, доповіді, самостійної роботи.

Необхідно зазначити, що завдання для самостійної роботи мають істотне значення для засвоєння і закріплення досліджуваного теоретичного матеріалу. Вони призначені (через самостійне вивчення і подальше колективне обговорення) допомогти зрозуміти і закріпити у свідомості ті основні ідеї в галузі держави і права, політики та законодавства, які були висловлені в історії політико-правової думки.

Виконання завдань для самостійної роботи передбачає серйозну роботу з літературними джерелами і, насамперед, з класичною спадщиною політико-правової ідеології. Оскільки політика і право завжди розглядалися як найважливіші фактори людської історії, найважливіші сфери людського буття, оскільки політико-правові ідеї органічно пов'язані з філософськими ідеями, з реальною історією держави і права, зі своєрідністю культур і цивілізацій. Тому політико-правові ідеї найбільш адекватно можуть бути зрозумілі тільки при широкому філософсько-культурологічному підході до них, що становить додаткові труднощі при їх вивченні.

Історія політико-правових вчень має також і свою власну логіку. Спостерігається не тільки плюралізм політичних і правових ідей, але й їх певна єдність. Є певні традиції права як теорії, найважливішими з яких є: східна, антична, західно-європейська, східно-європейська, мусульманська. При цьому не будь-яка ідея, що є новим словом у своїй традиції, має загальнолюдське значення. Але розвиток у сфері ідей як у минулому, так і в сьогоденні і майбутньому йде через взаємне засвоєння досягнень різних традицій. І це особливо актуально для сьогоденного стану політико-правової думки, що проходить певний переломний етап. Подальший прогрес в області політико-правової ідеології зараз можливий тільки при засвоєнні різних традицій. Тільки через їх творче вивчення можна внести вклад у вироблення загальної правової та політичної мови людства, що постає актуальною і дуже важливою проблемою сучасного суспільства, яке через розвиток у ньому інтегральних

процесів стає все більш єдиним і цілісним. Саме право і постає багато в чому сферою загальнолюдських цінностей.

У даній методичній розробці наведено теми самостійної роботи та питання до них, які студентам потрібно опрацювати.

Крім цього кожен студент протягом семестру має підготувати дві індивідуальні роботи у вигляді реферату самостійно обравши їх теми.

Оптимальний обсяг реферату повинен бути не менше 10 сторінок. Реферат необхідно оформити відповідним чином із поданням плану і бібліографічного списку. У рефераті особливо цінна авторська самостійна думка, наявність власних оцінок ідей, мислителів, шкіл, традицій, їх місця в історії політико-правової ідеології і в культурі в цілому. У рефераті обов'язково використовувати сучасну літературу з питань, що розглядаються.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЛАН

№	Назва теми	К-сть годин
1	Предмет і методологія історії правових та політичних вчень	5
2	Становлення державно-правових поглядів у країнах Стародавнього Сходу	7
3	Розвиток державно-правових концепцій в античній Греції	5
4	Розвиток державно-правових концепцій в Стародавньому Римі	7
5	Теоретичні уявлення про державу і право в християнському віровченні	5
6	Політичні і правові ідеї в країнах Західної Європи та Арабського Сходу періоду Середньовіччя	3
8	Державно-правові концепції Західної Європи в XVI ст. (Відродження та Реформація)	2
9	Політичні і правові ідеї в Росії в XV – I п. XVII ст.	5
10	Політична й правова думка в Україні в IX-XVIст.	5
11	Політична й правова думка на початку Нового часу	2
12	Політичні і правові вчення Німецького та італійського Просвітництва XVII-XVIIIст.	5
13	Політичні і правові вчення у Франції XVIII ст.	5
14	Політичні і правові вчення в США в XVIII ст. (в період боротьби за незалежність)	4
15	Політичні і правові вчення в Німеччині в к. XVIII – на	4

	поч. ХІХ ст.	
16	Політичні і правові вчення в Західній Європі в ХІХ ст.	4
17	Політичні і правові вчення мислителів України к. ХVІІІ – поч. ХХ ст.	5
18	Політичні і правові вчення мислителів Росії к. ХVІІІ – поч. ХХ ст.	6
19	Політичні і правові вчення Європи та США ХХ ст.	5
Разом		84

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

ТЕМА 1. ПРЕДМЕТ І МЕТОДОЛОГІЯ ІСТОРІЇ ПРАВОВИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ ВЧЕНЬ (5 годин)

Питання

1. Предмет історії політичних та правових вчень.
2. Методи пізнання політико-правових вчень.
3. Взаємозв'язок історії політичних та правових вчень з іншими суспільними дисциплінами.
4. Взаємозв'язок історії політичних та правових вчень з іншими юридичними дисциплінами
5. Періодизація історії політичних та правових вчень. Особливості кожного періоду.

Література

1. История политических и правовых учений. Древний мир. М.,1985.
2. История политических и правовых учений /за ред. В.С.Нерсесянца. М., 1988, 1995, 1999.
3. История политических и правовых учений /за ред. О.Э. Лейста. М., 1997.
4. История политических и правовых учений /за ред. Н.Н.Азаркин, В.Н.Левченко, О.В.Мартышин. М.,1994.
5. Мир политической мысли: хрестоматия, в 2-х т. М.,1994.
6. Шульженко Ф.П., Наум Ю.П. История вчень про державу і право. К.,1997.

ТЕМА 2. СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИХ ПОГЛЯДІВ У КРАЇНАХ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ (7 годин)

Питання

1. Специфічні риси політико-правових вчень Стародавнього Сходу.
2. Політичні та правові вчення Стародавнього Китаю: конфуціанство, даосизм, легізм:
 - а) політико-правові ідеї Конфуція. «Лунь Юй»: (проблема держави; ідеал політичного діяча; мораль і політика);

- б) соціально-політична концепція даосизму. «Книга про дао і де»: (причини нерівності в суспільстві; принцип недіяння як соціальний ідеал);
- в) «Книга правителя області Шан» як джерело легізму: (політична програма перетворення держави; образ ідеального політика; методи управління суспільством, система покарання).
- 3. Мораль і політика: конфуціанство і легізм.
- 4. Методи управління державою у вченні Конфуція і Шан Яна.
- 5. Модель політичного лідерства у вченнях Стародавнього Китаю.
- 6. Політико-правова думка Стародавньої Індії, її специфіка:
 - а) політико-правові ідеї в індуїзмі;
 - б) політико-правові ідеї в буддизмі;
 - в) книга Стародавньої Індії «Ману» та її основні ідеї;
 - г) політична доктрина в давньоіндійському трактаті «Артхашастра».
- 7. Шан Ян і Каутілья як політичні діячі Стародавнього Сходу.
- 8. Теократія Стародавнього Ізраїлю, її історична роль.
- 9. Біблія (Старий Завіт) про закон і державу.
- 10. Повчання царя Соломона.
- 11. Стародавній Іран. Авеста.

Література

1. Артхашастра или наука политики. М., 1969. Т.1. Ч.1.
2. Библия. Ветхий Завет. Кн.: “Исход”, гл. 20 – 24, “Второзаконие”, гл. 5 – 26.
3. Быков Ф.С. Зарождение общественно-политической и философской мысли в Китае. М.: Наука, 1996. 242 с.
4. Васильев Л.С. Проблемы генезиса китайского государства. М., 1983.
5. Графский В.Г. История политических и правовых учений. М., 2007.
6. Дао дэ дзин. С.-Пб.: Изд-во «Азбука», 1998. 96 с.
7. Древнеиндийская философия. М., 1972.
8. Древнекитайская философия: В 2 т. М., 1972. Т. 1: Книги “Лунь юй”, “Дао дэ дэ цзин”; Т. 2: Книга “Шан цзюнь шу”.
9. Древние китайцы в эпоху централизованных империй. Отв. ред. Л. С. Переломов. М.: Наука, 1983. 415 с.
10. Ильин А.В., Морозова С.А. Из истории права. СПб., 1996.
11. История Древнего мира. Древний Восток. Египет, Шумер, Вавилон, Западная Азия / А.Н. Бадак и др. Минск, 1998.
12. История политических и правовых учений. Домарксистский период: Учеб./ Под ред. О.Э. Лейста. М., 1991.
13. История политических и правовых учений. Учеб. для вузов. Под общ. ред. В. С. Нерсесянца. М.: Инфра-М-Кодекс, 1995. С. 25-33.
14. Книга правителя области Шан (Шан Цзюнь Шу). Изд.2-е доп./ Пер. с кит., вступ. ст., коммент. Л. С. Переломова. М.: Ладомир, 1993. 392 с.

15. Крашенинникова Н.А. История права Востока. М., 1994.
16. Кучма В.В. Государство и право Древнего мира: курс лекций. Волгоград, 1998.
17. Лопухин А. П. Библейская история Ветхого Завета. М., 1986.
18. Мень А. История религии: В 7 т. М., 1991. Т. 2. С. 201 – 322.
19. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права: учебник. Т.1. М., 1998.
20. Переломов Л.С. Конфуцианство и легизм в политической истории Китая. М.: Наука, 1981. 333 с.
21. Переломов Л.С. Конфуций: жизнь, учение, судьба. М.: Наука, Изд. фирмы Вост. лит. 1993. 439 с.
22. Тихомиров Л. Монархическая государственность. Спб., 1992.
23. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права. Т.1. /ред. К.И. Батыр и Е.В. Поликарпова. М.: Юрист, 2006.
24. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран (Древность и Средние века) / сост. проф. В.А. Томсинов. М., 2001.
25. Чанышев А. Н. Курс лекций по древней философии. М., 1981.

ТЕМА 3. ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ВЧЕННЯ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ (5 годин)

Питання

1. У чому схожість і відмінність політичних ідей Стародавньої Греції і Стародавнього Китаю?
2. Проведіть порівняльний аналіз поглядів на державну владу Конфуція, Шан Яна, Платона.
3. Про які форми державного устрою пише Платон? Прослідкуйте їх еволюцію.
4. Які типи особистості виділяє Платон у діалозі «Держава»? Чим олігархічна людина відрізняється від демократичної?
5. Як Платон ставився до демократії? Прокоментуйте вислів Платона: «... демократія п'яніє свободою».
6. Дайте характеристику моделей ідеальної держави Платона.
7. Як Ви розумієте вислів Платона: «Справедливість - це коли кожен займається своєю певною справою», пропонуючи на основі справедливості будувати «ідеальну державу»?
8. Перерахуйте принципи, які лягли в основу поділу суспільства на стани у Платона. Яка їхня ієрархія?
9. Які функції держави виділяв Платон?
10. У діалозі «Закони» Платон вивів основні вимоги до законодавства. Воно повинно відповідати чотирьом людським благам – здоров'ю, красі, силі в бігу і в інших рухах тіла, ... і особливо чотирьом основними божественним благам -

розумінню, здоровому станом душі, справедливості і ... Закінчите перелік основних людських і божественних благ, запропонований Платоном.

11. К. Поппер вважав Платона одним із родоначальників тоталітаризму. Як ви думаєте, чому? Знайдіть риси тоталітарної держави у вченні Платона.

12. Порівняйте вимоги до законів, які виділяли Платон і Шан Ян.

13. За що Аристотель критикував Платона?

14. Що розумів Аристотель під демократією? Про які види демократії він писав? Які характеристики він їм дає?

15. Що таке «політія»? У якому значенні Аристотель вживає цей термін?

16. У чому причини зародження політико-владних відносин у суспільстві?

17. Чому «людина - істота політична»?

18. Аристотель розрізняв два види справедливості: зрівняльну і розподільчу. У чому їх відмінність? За яким принципом має здійснюватися, на думку Аристотеля, розподіл благ у суспільстві?

19. Порівняйте принципи класифікації форм правління, дані Платоном і Аристотелем.

20. Чи можна стверджувати, що політичне вчення Аристотеля мало більше значення для розвитку політико-правової думки, ніж вчення Платона? Поясніть свою точку зору.

Література

1. Александров Г. Аристотель. М.: Соцэкгиз, АН СССР, 1940. 276 с.
2. Анатомия мудрости: 106 философов. Т.1. Симферополь, 1995.
3. Андреев Ю.В. Цена свободы и гармонии. СПб., 1998.
4. Античная литература. Греция: Антология. Ч. 1. М., 1989.
5. Антология мировой философии. М., 1969. Т. 1. Ч. 1.
6. Аристотель. Политика // Соч.: В 4 т. М., 1972.
7. Аристотель. Политика. Афинская полития. М.: Мысль, 1997. С. 35-346.
8. Асмус В. Ф. Античная философия. М., 1976.
9. Асмус В.Ф. Платон. М.: Мысль, 1975. С. 120-159.
10. Бергер А. К. Политическая мысль древнегреческой демократии. М.: Наука, 1966. 359 с.
11. Богомолов А.С. Античная философия. М., 1985.
12. Гуторов В.А. Античная социальная утопия. Л., 1989.
13. Доватур А. И. Политика и политии Аристотеля. М.-Л.: Наука, 1965. 390 с.
14. История политических и правовых учений. Домарксистский период: Учеб./ Под ред. О.Э. Лейста. М., 1991.
15. История политических и правовых учений: Древний мир. / за ред. В.С.Нерсисянца. М.: Наука, 1985. 263 с.

16. Кассен Б. Эффект софистики. М.; СПб., 2000.
17. Кечекьян С.Ф. Учение Аристотеля о государстве и праве. М., 1947.
18. Лосев А. Ф. История античной философии. М., 1989.
19. Лосев А. Ф., Тахо-Годи А. А. Платон. Аристотель. М.: Мол. гвардия, 1993.
20. Мирзаев С.Б. Полибий. М., 1986
21. Нерсесянц В. С. Платон. М.: Юрид. литература, 1984. С.34-68.
22. Нерсесянц В. С. Политические учения Древней Греции. М.: Наука, 1979. 263 с.
23. Платон. Государство // Соч.: в 4 т. Т.3. М., 1994.
24. Платон. Законы// Там же.
25. Полибий. Всеобщая история. СПб., 1994.
26. Разумович Н.Н. Идеи и институты Древней Греции // Политическая и правовая культура. М., 1989.
27. Чанышев А. Н. Аристотель. М.: Мысль, 1987. С. 169 - 200.

Тема 4. ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ ПРЕДСТАВНИКІВ СТАРОДАВНЬОГО РИМУ (7 годин)

Питання

1. Царський період Риму. Своєрідність його політико-правового ладу та його ідейні основи.
2. Своєрідність політико-правового ладу Римської республіки, її ідейні основи
3. Римська імперія: Своєрідність політико-правового ладу, її ідейні основи
4. Цицерон. Його вчення про державу, ідеального громадянина та правителя
5. Політико-правові погляди римських стоїків
6. Римське право. Його основні ідеї
7. Юлій Цезар як політик та громадянин
8. Цицерон та його вчення про державу і право
9. Вчення стоїків про мораль, право та державу
10. Розкрийте суть класифікації права римськими юристами.
11. У чому полягають відмінності державно-правової думки Стародавніх Греції та Риму?
12. У чому полягає особливість розуміння держави Цицероном на відміну від розуміння держави Аристотелем?
13. Яка форма правління держави була для Цицерона найкращою?
14. Що розумів під природним правом Цицерон та яке значення він йому надавав?
15. Охарактеризуйте суть системи етичних поглядів на державу і право римських стоїків. Порівняйте їх погляди з грецькими стоїками.
16. Як співвідносяться поняття права і справедливості у римських юристів?
17. Яку нову класифікацію права запропонував Ульпіан?

Література

1. Богомолов А.С. Античная философия. М., 1985.
2. Гуторов В.А. Античная социальная утопия. Л., 1989.
3. История политических и правовых учений. Домарксистский период: Учеб./ Под ред. О.Э. Лейста. М., 1991
4. История политических и правовых учений: Учеб./ Под ред. В.С. Нерсисянца. М., 1995.
5. Политическая мысль древнего мира/ Под ред. В.С. Нерсисянца. М., 1985.
6. Утченко С.Л. Политические учения Древнего Рима. М., 1977.
7. Моммзен Т. История Рима. Спб., 1993.
8. Цицерон. Диалоги “О законах”, “О государстве”, “Об обязанностях”. М., 1994.
9. Сенека. Нравственные письма к Луцилию. М., 1985.
10. Марк Аврелий. Размышления. М., 1994.
11. Античный стоицизм. Антология. М., 1995.

ТЕМА 5. ТЕОРЕТИЧНІ УЯВЛЕННЯ ПРО ДЕРЖАВУ І ПРАВО В ХРИСТІЯНСЬКОМУ ВІРОВАННІ. ПОЛІТИЧНІ І ПРАВОВІ ІДЕЇ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА АРАБСЬКОГО СХОДУ ПЕРІОДУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ (8 годин)

Питання

1. Особливості політико-правової ідеології Середньовіччя.
2. Теологічні джерела західної традиції права.
3. Чим відрізняється держава від великої шайки розбійників у Аврелія Августина?
4. Яке нове обґрунтування рабства привів Аврелій Августин?
5. Чи повинна держава допомагати церкві в боротьбі з еретиками в розумінні Аврелія Августина?
6. Політико-правові ідеї в середньовічних ересьях. Богомільства і маніхейство.
7. Як розумів закон Фома Аквінський? Як закони у Фоми Аквінського співвідносяться між собою?
8. Чи можуть, згідно Фоми Аквінського, існувати непогрішні позитивні закони?
9. У чому Фома Аквінський бачив відмінність компетенції світської влади від компетенції влади церковної?
10. Які елементи державної влади виділяв Фома Аквінський?
11. Визнавав Фома Аквінський за народом право на повалення тирана?
12. Середньовічна юридична думка, її зв'язок з існуванням римського, канонічного та звичаєвого права. Школа глоссаторів.
13. Проблеми держави і права у творчості Ібн Рушда, Аль-Фарабі, Ібн-Сини та інших арабських мислителів IX-XIII ст.

14. Коран як джерело мусульманських правових концепцій.
15. Вчення Іоанна Солсберійського про державу.
16. Данте Аліг'єрі про всесвітню монархію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Августин Блаженний. О граде Божием: В 4 т. М., 1994. Т. 2. Кн. 11; Т. 4. Кн. 22. Гл. 1, 2, 30.
2. Берман Гарольд Дж. Западная традиция права: эпоха формирования. М., 1994.
3. Бонташ П.К., Прозорова Н.С. Томас Мор. М., 1983.
4. Боргош Ю. Фома Аквинский. М., 1975.
5. Герье Н. Блаженный Августин. М., 2003.
6. Игнатенко О.О. Ибн-Хальдун. М., 1980.
7. Ильин И.А. Путь духовного обновления// Соч.: В 10 т. М., 1993. Т. 1.
8. Исаев И.А., Золотухина Н.М. История политических и правовых учений России XI - XX вв.: Учеб. М., 1995.
9. История политических и правовых учений. Домарксистский период: Учеб./ за ред. О.Э. Лейста. М., 1991.
10. История политических и правовых учений: Учеб./ Под ред. В.С. Нерсесянца. М., 1995.
11. Козловский П. Общество и государство. М., 1998.
12. Коплстон Ф. Ч. История средневековой философии. М., 1997.
13. Коплстон Ф.Ч. Аквинат. Введение в философию великого средневекового мыслителя. Долгопрудный, 1999.
14. Коран. / Пер. И.Ю. Крачковского. М., 1990.
15. Малахов В.П. История политических и правовых учений. Хрестоматия. М., 2003. С. 210-215.
16. Марсилиий. Защитник мира// Анталогия мировой правовой мысли: В 5 т. Т 2. С. 604-610. М., 1999.
17. Свежавски С. Фома Аквинский, прочитание заново. Сретенск, 2000.
18. Сюкиайнен М.Р. Мусульманское право. Вопросы теории и практики. М., 1986.
19. Тарнас Р. История западного мышления. М., 1995.
20. Тихомиров Л. Монархическая государственность. Спб., 1992.
21. Федотов Г. Святые древней Руси. М., 1990.
22. Флоровский Г. Пути русского богословия. М., 1991.
23. Фома Аквинский. О правлении государей// Политические структуры эпохи феодализма в Западной Европе XI – XVII вв. Л., 1990.
24. Хайруллаев М.М. Фараби. Эпоха и учение. Ташкент, 1975.

ТЕМА 6. ПОЛІТИКО-ПРАВОВА ДУМКА ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ І РЕФОРМАЦІЇ (2 години)

Питання

1. Політико-правова ідеологія епохи Відродження: основні риси.

2. Характерні риси періоду Реформації.
3. Від чого залежить форма правління держави згідно Н.Макиавеллі?
4. Що означає термін «макиавеллізм»?
5. Співвідношення мети і засобів у політиці: Шан Ян і Н. Макиавеллі.
6. Що таке суверенітет держави згідно теорії Бодена?
7. У чому проявляється компетенція суверенної влади держави згідно Ж.Бодена?
8. Які фактори, що визначають нестабільність форми правління держави, виділив Ж. Боден?
9. Як Т. Мор визначив сутність європейських держав свого часу?
10. Що являють собою фундаментальні принципи існування утопійської держави?
11. Як Т. Мор уявляв собі форму правління утопійської держави?
12. Як обґрунтував Кампанелла мотивацію громадян міста Сонця до праці?
13. Яке місце займає сім'я в проектах ідеальної держави Кампанелли і Платона?
14. Яку форму правління має держава соляріїв?

ЛІТЕРАТУРА

1. Боден Ж. Шість книг о государстве // Антология мировой политической мысли. М., 1997. Т. 1.
2. История политических и правовых учений. / за ред. В.С. Нерсисянца. М., 1998.
3. История политических и правовых учений. Средние века и Возрождение. М., 1988.
4. Антология мировой политической мысли. М., 1997. Т. 1.
5. Антология мировой правовой мысли. М., 1999. Т. 2.
6. Берман Г. Западная традиция права. М., 1999.
7. Бонташ П.К., Прозорова Н.С. Томас Мор. М., 1983.
8. Голубев В.И. Генезис и эволюция политических учений. М., 1995.
9. Горфункель А. Х. Философия эпохи Возрождения. М., 1980.
10. Долгов Г. Гуманизм, Возрождение и политическая философия Н.Макиавелли // Макиавелли Н. Избранные произведения. М., 1997.
11. Макиавелли Н. Государь. М., 1989.
12. Никитин Е.П., Никитина А. Загадка «Государя» // Вопросы философии. 1997. № 1.
13. Степанов И.А. Макиавеллизм и политическая мысль. Минск, 1992.
14. Утопия и утопическое мышление. М., 1991.
15. Чанышев А.А. История политических учений. Классическая западная традиция (античность - первая половина XIX в.). М., 2000.
16. Юсим М.А. Этика Макиавелли. М., 1990.

ТЕМА 7. ЗАРОДЖЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ ДУМКИ В ПЕРІОД СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ (10 годин)

Питання

1. Політико-правові ідеї у давньоруській релігійній літературі
2. Політико-правові ідеї давньоруського літописання. «Повість минулих літ»
3. Політична програма давньоруської верховної влади. «Повчання дітям» Володимира Мономаха.
4. Ідеї єдності Русі в політико-правовій думці XII – XIV ст.:
 - а) образ ідеального правителя у творах Данила Заточника
 - б) патріотичні ідеї «Слова про полк Ігоря»
5. Основні напрями політичної думки у період Золотоординського гніту
6. Політичні погляди Ярослава Мудрого.
7. Політико-правові ідеї в «Статуті» Володимира Мономаха.
8. Повість временних літ як джерело давньоруських політико-правових концепцій.
9. Правові ідеї юридичних пам'яток Київської Русі.
10. Політичні ідеї некористолюбців (Ніл Сорський, Максим Грек, Феодосій Косий) і користолюбців (Йосип Волоцький)
11. Теорія «Москва-третій Рим». Філофей про походження царської влади, її форми, функції державної влади, правові основи суспільства
12. Політико-правові погляди І Пересвєтова
13. Ідейне оформлення абсолютизму Іваном Грозним

ЛІТЕРАТУРА

1. Азаркин Н.М. История юридической мысли России. М., 1999.
2. Андрусак Т.Г. Історія політичних і правових вчень: Навч. посібник. Львів:Видавничий центр ЛНУ ім.І.Франка, 2001. 345с.
3. Антология мировой правовой мысли. М, 1999. Т. 4 Россия XI-XIX вв.
4. Галактионов А.А., Никандров П. Ф. Русская философия IX-XIX вв. Л, 1989.
5. Замалеев А.Ф., Осипов И.Д. Русская политология обзор основных концепций. Спб, 1994.
6. Золотухина Н.М. Развитие русской средневековой политической мысли. М,1985
7. Исаев И.А., Золотухина Н.М. История политических и правовых учений России XI-XXвв. М, 1995
8. История политических учений /Под ред. О.В. Мартышина. М., 2002
9. История русской правовой мысли Биографии, документы, публикации. М.,1998.
10. Історія вчень про державу і право: підручник / за ред. проф. Г. Демиденка, проф. О. В. Петришина. Х.: Право, 2008. 240 с.
11. Коваленко В.И. Русская политическая мысль XI-XVI вв. // Вестник МГУ Серия 12 Политические науки. 1998. Вып 1. С.129-140.

12. Кормич А.І. Історія вчень про державу і право: Навчальний посібник. К.: Правова єдність, 2009. 312 с.
13. Кузнецов Э В Философия права в России. М., 1989
14. Марчук В.П. Історія політичних і правових вчень: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: ДП «Вид.дім «Персонал», 2009. 480с.
15. Мироненко О.М., Горбатенко В. П. Історія вчень про державу і право: навч. посіб. К.: ВЦ «Академія», 2010. 456 с.
16. Мірошніченко М.І., Мірошніченко В.І. Історія вчень про державу і право: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2001. 224с.
17. Орач Є.М. Історія політичних і правових вчень: Навчальний посібник. К., 2005. 560с.
18. Российская историческая политология / за ред. С А Кислицына. Ростов-на-Дону, 1998
19. Русская идея. М., 1992
20. Русская политическая и правовая мысль XI-XIX вв. М., 1987
21. Тонких В.А., Ярецкий Ю.Л. История политической и правовой мысли России. М., 1999
22. Хрестоматія з історії політичних вчень: Посібник / упоряд. та автор коментарів О.М. Уривалкін. К.: Дакар, КНТ, 2008. 453с.
23. Шульженко Ф.П., Наум М.Ю. Історія вчень про державу і право: Курс лекцій/ За заг. ред. В.В.Копейчикова. К.: Юрінком Інтер, 1997. 302с.

ТЕМА 8. ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ВЧЕННЯ ЕПОХИ РАННІХ БУРЖУАЗНИХ РЕВОЛЮЦІЙ (2 години)

Питання

1. Гуго Гроцій і його вчення про «природне право» і державу «суспільного договору».
2. Гуго Гроцій та його “Три книги” про право війни та миру.
3. Гоббс про причини слабкості держави та його загибелі.
4. Вчення Дж. Локка про ставлення церкви і держави.
5. Критика Дж. Локка патерналістських і релігійних концепцій влади.
6. Емпіризм і сенсуалізм Дж. Локка в його політико-правовому вченні.
7. Розвиток західної традиції права в Новий час.

ЛІТЕРАТУРА

1. История политических и правовых учений: Учеб./ за ред. В.С. Нерсисянца. М., 1995.
2. Макиавелли Н. Государь. М., 1989.
3. Боден Ж. Шесть книг о государстве. М., 1964.
4. Гроций Г. О праве войны и мира. Три книги. М., 1956.

5. Соколов В.В. Европейская философия XV - XVII веков. М., 1984.
6. Рассел Б. История западной философии: В 2 т. Новосибирск, 1994. Т.2. Кн.3.
7. Новгородцев П.И. Лекции по истории философии права. М., 1995.
8. Гоббс Т. Левиафан// Сочинения в 2 т. М., 1991. Т. 2.
9. Локк Дж. Два трактата о правлении // Сочинения в 3 т. М., 1988. Т. 3.
10. Локк Дж. Послание о веротерпимости // Сочинения в 3 т. М., 1988. Т. 3.

ТЕМА 9. 10. ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОГО ТА ІТАЛІЙСЬКОГО ПРОСВІТНИЦТВА XVII – XVIII СТ. ПОЛІТИЧНІ І ПРАВОВІ ВЧЕННЯ У ФРАНЦІЇ XVIII СТ. (10 годин)

Питання

1. Характерні риси епохи Просвітництва. Специфіка її розвитку в різних державах.
2. Особливості політико-правових вчень в Італії та Німеччині в епоху Просвітництва.
3. Природно-правові теорії в Німеччині.
4. Вчення С.Пуффендорфа, Христіана Томазія, Христіана Вольфа.
5. Правова теорія Ч Беккарія.
6. Політико-правове вчення Ш.Л.Монтеск'є:
 - закономірності розвитку суспільства, роль географічного фактору;
 - держава і форми правління;
 - теорія поділу влади;
 - роль права і закону у розвитку суспільства.
7. Ж.Ж. Руссо, його політико-правове вчення:
 - Руссо про природній стан, природні права, природну мораль і релігію;
 - Причини походження нерівності, її види, етапи розвитку.
 - Вчення про народний суверенітет.
8. Французькі просвітники (Гольбах, Гельвецій, Дідро та ін.) Про освічену державу, про громадянина і його права.
9. політико-правова ідеологія французького соціалізму епохи Просвітництва (Мельє, Мореллі, Маблі).
10. Політико-правове вчення французького просвітителя Вольтера.
11. Роль насильства в історії: вчення Ж. Ж. Руссо і практика якобінської діяльності.
12. Концепція «суспільного договору» і «природного права» в історії політичної думки: Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.Ж. Руссо.
13. Як Ш. Л. Монтеск'є розумів свободу, закон?
14. Монтеск'є вважав, що зловживання владою випливають з природи людини: «Відомо вже з досвіду віків, що всякий людини, володіє владою, схильна

зловживати нею, і він йде в цьому напрямку, поки не досягне належного йому межі». Про які межі зловживань говорив французький мислитель?

15. «Теорія поділу влади» і «теорія обмеження влади». У чому відмінність між ними? Проаналізуйте з погляду цих теорій вчення Дж. Локка і Ш. Л. Монтеск'є.

16. Що таке принцип правління, природа правління?

17. У чому сила влади? Порівняйте погляди Ш. Л. Монтеск'є і Н. Макіавеллі.

18. У чому сутність теорії демократії Ж.Ж. Руссо?

19. Відомо, що Ж.Ж. Руссо вважав представницьку владу рабством. Які аргументи він наводив для обґрунтування своєї позиції?

20. Порівняйте погляди Т. Гоббса і Ж. Ж. Руссо на проблему взаємовідносин особистості і держави.

21. Яку зміну, на думку Ж. Ж. Руссо, виробляє в людині «перехід від стану природного до стану цивільного»? Що значить «громадянський стан»?

22. Порівняйте теорії поділу влади Дж. Локка і Ш.Л.Монтеск'є. Що між ними спільного? У чому специфіка кожної з них?

Література

1. Азаркин Н.М. Монтескьё. М.: Юрид. лит-ра, 1988. 112 с.
2. Арон Р. Этапы развития социологической мысли. М.: Прогресс-Политика, 1993.
3. Баскин М.П. Монтескьё. М.: Мысль, 1975. 165 с.
4. Верцман И.Е. Жан Жак Руссо. М.: Худож. лит-ра, 1976. 310 с.
5. Волгин В.П. Развитие общественной мысли во Франции в XVIII в. М.:Наука, 1977.
6. Гельвеций. Об уме // Сочинения в 2 т. М., 1973. Т. 1.
7. Гольбах П. Система природы // Избр. произведения: в 2 т. М., 1981.
8. Дворцов А.Т. Ж.Ж. Руссо. – М.: Наука, 1980. – 112 с.
9. История политических и правовых учений: Учеб./ за ред. В.С. Нерсесянца. М., 1995.
10. История политических и правовых учений: XVII – XVIII вв. / відп. ред. В.С.Нерсесянц. М.: Наука, 1989.
11. Кузнецов В. Французские материалисты XVIII в. М., 1981.
12. Монтескьё Ш. Л. О духе законов. М.: Мысль, 1999. 672 с.
13. Рассел Б. История западной философии: В 2 т. Новосибирск, 1994.
14. Руссо Ж.Ж. Об общественном договоре. Трактаты / Пер. с фр. М.: КАНОН-пресс, Кучково поле, 1998. 416 с.

ТЕМА 11. ПОЛІТИЧНІ І ПРАВОВІ ВЧЕННЯ В США В XVIII СТ. (В ПЕРІОД БОРОТЬБИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ) (4 години)

Питання

1. Становлення політико-правової ідеології в США.

2. Політичні та правові погляди Т. Джефферсона і їх втілення в «Декларації незалежності» і «Біллі про права».
3. Федераліст: політичні погляди А. Гамільтона.
4. Теорія природного права Т. Пейна
5. Політико-правові погляди Б. Франкліна.
1. Гамільтон про поділ влади і його практичному здійсненні.
2. Політико-правові погляди Дж. Медісона.
3. Політико-правові погляди Дж. Вашингтона.
4. Вплив політико-правових поглядів США на європейську політико-правову думку.
1. З чим Т.Пейн порівнював конституцію держави?
2. Що служило для Т.Пейна доказом реальності природних прав людини?
3. Яке місце в правовому вченні Т.Пейна займають права поколінь?
4. Як Т.Пейн співвідносив прецедентне право з правом законодавчим?
5. До яких радикальних висновків прийшов Т.Пейн, слідуючи теорії договірного походження держави?
6. У якому документі найбільш яскраво проявилися політичні та правові погляди Т.Джефферсона?
8. Інтереси якій частині суспільства відстоював Дж.Медісон і чому?
9. Що розумів Дж.Медісон під «суспільством»?
10. Чому Дж.Медісон відстоював ідею республіканської форми правління для США?
11. Які, на думку А.Гамільтона, були дефекти конфедерації штатів?
12. Яким чином А.Гамільтон пропонував трансформувати конфедерацію в федерацію?

ЛІТЕРАТУРА

1. Американские просветители. Избранные произведения: в 2 т. М., 1968-1969.
2. Бёрк Э. Правление, политика и общество. М., 2001.
3. Бёрк Э. Размышление о революции во Франции. М., 1993.
4. Бурстин Д. Американцы: национальный опыт. М., 1993.
5. Громаков Б. С. Политические и правовые взгляды Пейна. М., 1960.
6. Дементьев И.П. Идеиная борьба в США по вопросам экспансии. М., 1973
7. Паррингтон В.Л. Основные течения американской мысли: в 3 т. М., 1962-1963.
8. Пейн Т. Избранные сочинения. М., 1959.
9. Согрин В.В. Идеиные течения в американской революции XVIII века. М., 1980.
10. Согрин В.В. Основатели США: исторические портреты. М., 1983.
11. Соединенные штаты Америки: Конституция и законодательные акты / под ред. О.А. Жидкова. М., 1993.

12. Федералист. Политические эссе Александра Гамильтона, Джеймса Медисона и Джона Джея. М., 1993.
13. Шлезингер А. Циклы американской истории. М., 1992.

ТЕМА 12. ПОЛІТИЧНІ І ПРАВОВІ ВЧЕННЯ В НІМЕЧЧИНІ В К. XVIII – НА ПОЧ. XIX СТ. (4 години)

Питання

1. Трансцендентальні основи свободи, права і моралі за Кантом.
2. Вчення Канта про природне, приватне і публічне право.
3. Вчення Канта про громадянське суспільство і суспільний договір.
4. Кант про державу, її форми. Вчення Канта про правову державу.
5. Кант про правову державу і вічний мир.
6. Кант і західна традиція права.
7. Ідеальна і діалектична основи права і держави за Гегелем.
8. Вчення Гегеля про абстрактне право:
 - а) Гегель про ідею права або про право як свободу;
 - б) Гегель про природне право;
 - в) Гегель про особливе право і право як законі.
9. Вчення Гегеля про мораль, про моральність як сім'ю і громадянське суспільство.
10. Вчення Гегеля про державу (моральність як держава):
 - а) індивідуальна держава;
 - б) міжнародні відносини;
 - в) всесвітня історія.
11. Гегель про правову національну державу як «земного Бога».
12. Оцінка вчення Гегеля про право і державу в сучасній теорії.

Література

1. Кант И. Метафизика нравов// Соч.: В 6 т. М., 1965. Т. 4.
2. Кант И. О поговорке “Может быть это и верно в теории, но не годится для практики”// Соч.: В 6 т. М., 1965. Т. 4. Кн. 2.
3. Асмус В.Ф. Кант. М., 1974.
4. Гулыга А.В. Немецкая классическая философия. М., 1986.
5. Новгородцев П.И. Лекции по истории философии права// Сочинения. М., 1995.
6. Рассел Б. История западной философии: в 2 т. Новосибирск, 1994. Т. 2.
7. Гегель Г. Философия права. М., 1990.
8. Гегель Г. Философия права. М., 1990.
9. Гегель Г. Философия истории. М., 1993.

10. Гегель Г. Энциклопедия философских наук. М., 1977.
11. Ильин И.А. Философия Гегеля как учение о конкретности Бога и человека. СПб., 1994. Т. 2.
12. Поппер К. Открытое общество и его враги: В 2 т. М., 1992. Т. 2.

ТЕМА 13. ПОЛІТИЧНІ І ПРАВОВІ ВЧЕННЯ В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ В ХІХ СТ. (4 години)

Питання

1. Що таке індивідуальна свобода в розумінні Дж. Ст. Мілля? Як Дж. Ст. Мілля оцінював соціалізм?
2. Що є основою демократії, а що їй загрожує, на думку А. де Токвіля?
3. Порівняйте, як вирішувалась проблема свободи і демократії в працях Мілля і Токвіля? Які недоліки демократії вони відзначали?
4. А. Токвіль вважав, що демократія більш небезпечна для свободи, ніж монархія або аристократія. Що він мав на увазі? Ви згодні з його точкою зору?
5. Що таке право і держава в марксистському розумінні?
6. Який сенс вкладав Ієрінг в термін «боротьба за право»?
7. Чому Ієрінг відкидав основні постулати історичної школи права?
8. Якими ознаками, згідно з вченням Ієрінга, володіє держава? Як держава співвідноситься з правом?
11. Яку класифікацію права розробив Ерліх?
12. Як розумів право Дюркгейм?
13. У чому сенс теорії злочину і покарання Дюркгейма?
14. Що собою являє норма солідарності, на думку Дюгі?
15. Яке ставлення Оріу до теорії договірної походження держави?
16. Від чого залежить, на думку Оріу, повага людей до законів держави?

ЛІТЕРАТУРА

1. Арон Р. Этапы развития социологической мысли. М., 1993.
2. Бачинин В.А., Сандулов Ю.А. История западной социологии. СПб., 2002.
3. Бентам И. Принципы законодательства. Тактика законодательных собраний // Антология мировой политической мысли. В 5 т. Т.1. М.: Мысль, 1997. С.555-568.
4. Берлин И. Философия свободы: Европа. М., 2001.
5. Библиер В.С. О Марксе всерьёз (размышления в конце XX века) // Полис. 1996. № 1. С. 119-127.
6. Гофман А.Б. Семь лекций по истории социологии. М., 1997.
7. Дробышевский С.А. История политических и правовых учений. М., 2003.
8. Дюги Л. Конституционное право: Общая теория государства. М., 1908.
9. Дюги Л. Общество, личность и государство. СПб., б/г.
10. Дюркгейм Э. О разделении общества труда: Метод социологии. М., 1990.

11. Дюркгейм Э. Самоубийство: Социологический этюд. СПб., 1998.
12. Иеринг Р. Борьба за право. СПб., 1908.
13. Иеринг Р. Дух римского права на различных ступенях его развития. СПб., 1875.
14. Иеринг Р. Цель в праве. СПб., 1881.
15. История политических и правовых учений XIX в. Отв. ред. В.С. Нерсисянц. М.: Наука, 1993.
16. Констан Б. О свободе у древних – в ее сравнении со свободой у современных народов // Полис. 1993. №2.
17. Куббель Л.Е. Очерки потестарно - политической этнографии. М., 1988.
18. Ленин В.И. Государство и революция// Полн. собр. соч. Т. 33.
19. Липицкий М.И. К свободной демократии или демократической тирании? (Разговаривая с А. де Токвилем) // Полис. 1992. № 5-6. С.143-155.
20. Мамут Л.С. Этатизм и анархизм. М., 1989
21. Маркс К. Восемнадцатое брюмера Луи Бонапарта. Соч. Т.8.
22. Милль Дж. Ст. Размышления о представительном правлении СПб.: Изд. Яковлева, 1863.
23. Милль Дж. Ст. Утилитаризм. О свободе. СПб.: Изд. И.П. Перевозникова, 1990. 145 с.
24. Михайловский И.В. Очерки философии права. Т. 1. Томск, 1914.
25. Ницше Ф. Так говорил Заратустра. По ту сторону добра и зла. Человеческое, слишком человеческое// Соч.: В 2 т. М., 1990. Т. 1, 2.
26. Новгородцев П.И. Кризис современного правосознания. Введение; Общественный идеал в свете современных исканий// Соч. М., 1995.
27. Новгородцев П.И. Лекции по истории философии права// Соч. М., 1995.
28. Новгородцев П.И. Об общественном идеале. М., 1991.
29. Ориу М. Основы публичного права. М., 1929.
30. Поппер К. Открытое общество и его враги: В 2 т. М., 1992. Т. 2.
31. Рассел Б. История западной философии: В 2 т. Новосибирск, 1994.
32. Токвиль А. Демократия в Америке. М.: Прогресс, 1994.

ТЕМА 14. ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ВЧЕННЯ МИСЛИТЕЛІВ В УКРАЇНІ ТА РОСІЇ XVII – ПОЧ. XX СТ. (11 годин)

Питання

1. Охарактеризуйте особливості та риси державно-правової думки України з урахуванням рис ментальності українського народу.
2. Проаналізуйте поетапно процес формування державно-правової думки в Україні і з'ясуйте які концептуальні засади домінували, як розв'язувалась проблема взаємозв'язку держави і особи на кожному окремому етапі її еволюції?
3. Проаналізуйте текст Конституції Пилипа Орлика. Які основоположні ідеї визначально вплинули на формування вітчизняного конституціоналізму?
4. У чому полягає внесок Григорія Сковороди в ідеологію вітчизняного праворозуміння і державотворення?

5. Які особливості вчення С. Оріховського про державу і право?
6. Яка роль Острозької школи у розвитку просвітницького руху в Україні?
7. Ідеї про державу і право П.Могили
8. Політичні та правові погляди Ф.Прокоповича. «Філософ на троні»
9. Погляди на державу і право Г.Сковороди
10. Ідейне обґрунтування петровських реформ в політико-правових поглядах Ф.Прокоповича
11. Порівняйте державно-правові погляди Ф. Прокоповича і Г. Сковороди. Дайте правову і юридичну оцінку цим поглядам.
12. Політичні програми гетьманів України
13. Проект слов'янського союзу Кирило-Мефодіївського товариства: М.Костомаров, Т.Шевченко, Г.Андрузький
14. Проекти та програми українських мислителів II половини XIX ст.: М.Драгоманов, С.Подолінський, О.Терлецький, І.Франко
15. Розробка теорії правової держави Б.Кістяківський
16. Націократична модель державності: М.Михновський, В.Липинський, Д.Донцов
17. Державно-правові погляди діячів Центральної ради: М.Грушевський, В.Винниченко, М.Туган-Барановський
18. Які критерії лежать в основі класифікації форм правління держави, запропонованої Н. Татищевим?
19. Викладіть суть проекту конституційної монархії С.Є. Десницького?
20. Як О.Н. Радищев розумів принцип суверенітету народу?
21. Політико-правові ідеї консерватизму (М. Данилевський, К. Леонт'єв)
22. Політико-правова доктрина російського анархізму М. Бакунін, П. Кропоткін
23. Російське народництво політико-правові ідеї М. Чернишевського та П. Лаврова
24. Політико-правові погляди В. Соловйова, їх вплив на становлення правових ідей в Росії початку XX ст.
25. Ліберальні концепції С. Муромцева, Н. Коркунова, М. Ковалевського
26. Ідеї конституційної монархії і законності в творчості М. Сперанського, М.Карамзіна
27. Політико-правова програма декабристів (П. Пестель, М. Муравйов)
28. Політико-правові погляди слов'янофілів (А. Хомяков, І. Киреевский) і західників (К. Кавелін, А. Герцен і др)
29. П. Чаадаєв про причини відсталості Росії та шляхи її розвитку
30. Принципи реформаторства (Н. Серно-Солов'євич, А. Унковський, Філарет) в політичній і правовій думці
31. Розвиток цінностей і принципів лібералізму в політико-правова теорії Б. Чичеріна

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрієвський В. Микола Міхновський. Мюнхен, 1950.
2. Андрусак Т. Шлях до свободи (Михайло Драгоманов про права людини). Львів, 1998.
3. Антология мировой политической мысли: В 5-ти т. М., 1997. Т. 2. Зарубежная политическая мысль. XX в. М., 1997.
4. Арон Р. Этапы развития социологической мысли. М., 1992.
5. Багрянний І. Публіцистика: Доповіді, статті, памфлети, рефлексії, есе. К., 1996.
6. Білич Т. А. Світогляд Г. С. Сковороди. К., 1957.
7. В'ячеслав Липинський. Історико-політологічна спадщина і сучасна Україна. К.-Філадельфія, 1994.
8. Винниченко В. Відродження нації: У 3 ч. Відень, 1920. Ч. I.
9. Горбатенко В. П. Політичне прогнозування: Теорія, методологія, практика. К.: Генеза, 2006.
10. Горелов М. Є. Дмитро Донцов: Штрихи до політичного портрета // Український історичний журнал. 1994. №5,6.
11. Графский В. Г. Политические и правовые взгляды русских народников Истоки и эволюция. М., 1993
12. Грацианский П. С. Десницкий. М., 1978
13. Грацианский П. С. Конституционные воззрения А. Н. Радищева // Советское государство и право. 1981. №4
14. Грацианский П. С. Политическая идеология русского самодержавия второй половины XVIII в // Политико-правовые идеи в их историческом развитии. 1980
15. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. К., 1991.
16. Дзюба І. М. Тарас Шевченко. Життя і творчість. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008.
17. Дичковська Г. О. Український націонал-комунізм. К., 1998.
18. Донцов Д. Дух нашої давнини. Дрогобич, 1991.
19. Драгоманов М. Вибране. К., 1991.
20. Зайченко А. Б. Теория просвещенного абсолютизма в трудах Ф Прокоповича // Из истории развития политике-правовых идей. М, 1984.
21. Захара І. Стефан Яворський. Львів, 1991.
22. Зорькин В.Д. Из истории буржуазной либеральной политической мысли России во второй половине XIX – начале XX вв. Б.Н. Чичерин. М., 1975
23. Зорькин В.Д. Позитивистские теории права в России. М., 1978
24. Ідейно-теоретична спадщина Дмитра Донцова і сучасність: Матеріали науково-теоретичної конференції. Запоріжжя, 1998.
25. Історія Русів К., 1991.
26. Історія філософії на Україні: У 3-х т. К., 1987. Т.2.
27. Кістяківський Б. О. Вибране. К., 1996.
28. Копиленко О. «Українська ідея» Грушевського. Історія і сучасність. К., 1991.
29. Кухта Б. З історії української політичної думки. К., 1994.

30. Копиленко О. Л. Політико-правові ідеї Т. Шевченка та І. Франка в сучасній ідеологічній боротьбі. К., 1990.
31. Коротаев Ф.С. Г.В. Плеханов. Человек и политик. Пермь,1992.
32. Костомаров М. Закон Божий (Книга буття українського народу). К., 1991.
33. Круглашов А. М. Драма інтелектуала: Політичні ідеї Михайла Драгоманова. Чернівці, 2000.
34. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму. К. - Філадельфія, 1995.
35. Липинський В. Релігія і церква в історії України. К., 1995.
36. Липинський В. Україна на переломі. 1657-1659. К., 1997.
37. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе: У 2-х т. К., 1994.
38. Литвинов В. Проблема государства в трудах С. Ореховского // Отечественная мысль эпохи средневековья: Сб.науч.трудов. К., 1987.
39. Лоскутов В.А. Историческая природа марксизма основания и система развития. Свердловск, 1990
40. Мала енциклопедія етносторонництва. К.,1996. С. 820-925.
41. Малахов В. П. История политических и правовых учений Хрестоматия. М.,2003.
42. Мироненко О. М. Світоч української державності: політико-правовий аналіз діяльності Центральної Ради (березень 1917 - квітень 1918). К., 1995.
43. Моряков В. И. Поиск пути русская мысль второй половины XVIII в О государстве и обществе // История Отечества люди, идеи, решения М., 1991.
44. Недзельська Н. І., Недзельський К. К. Політичні погляди Станіслава Ореховського Роксолана//Політологічний вісник. К., 1993. Ч. 1.
45. Ничик В. Образ идеального властителя в сочинениях Петра Могилы // Человек и история в средневековой философской мысли русского, украинского и белорусского народов: Сб.науч.трудов. К., 1987.
46. Ничик В. Феофан Прокопович. М., 1977.
47. Ореховський-Роксолан С. Напучення польському королю // Історія філософії України. Хрестоматія. К., 1993.
48. Пашук А. Вишенський - мислитель і борець. Львів, 1990.
49. Пашук А. Суспільний ідеал І. Вишенського // Від Вишенського до Сковороди: Зб. Наук. праць К.,1992.
50. Сас П. М. Українсько-польський мислитель доби Відродження Станіслав Ореховський: на шляху до історизму нового часу // Український історичний журнал. 1991. № 1.
51. Сас П. Ореховський Р., Верещинський И.: Політико-правові концепції державного устрою // Польсько-українські студії. - К., 1993.
52. Скакун О. Политическая и правовая мысль на Украине (1861-1917). Харьков, 1987.
53. Українська література XVI-XVIII ст. та інші слов'янські літератури. К., 1984.
54. Українська література XIV-XVI ст. К., 1988.
55. Українські гуманісти епохи Відродження: Антологія: У 2-х ч. К., 1995.
56. Федоров В.А. Декабристы и их время М.,1992

57. Федченко П. М. Михайло Драгоманов. К., 1991.

ТЕМА 15. ПОЛІТИЧНІ І ПРАВОВІ ВЧЕННЯ В ЄВРОПІ ТА США ХХ СТ. (5 годин)

Питання

1. Яку класифікацію права розробив Е. Ерліх?
2. Що являє собою норма солідарності, на думку Дюгі?
3. Що таке інтуїтивне право по Л.І. Петражицькому?
4. Що являє собою право і держава, на думку Кельзена?
5. Які групи інтересів, на думку Р. Паунда, закріплюються правом?
6. Який вплив мала доктрина В.І. Леніна на праворозуміння радянського часу?
7. В чому полягають особливості підходу І.А. Ільїна до права?
8. Що значить первинні та вторинні юридичні правила по Г. Харту?
9. Назвіть особливості підходу Л. Д. Троцького до держави і права
10. Як характеризує справедливість Дж. Роулс у своїй теорії справедливості?
11. Які витоки і основні ідеї політико-правової ідеології фашизму?
12. Які фактори легітимації політичної влади виділяв М. Вебер?
13. Як розумів генезис сучасної держави Вебер?
14. Назвіть ознаки державної бюрократії за Вебером?
15. Що таке патримоніальна держава за Вебером?
16. Які історичні типи права виділяв Вебер?
17. Проаналізуйте і дайте оцінку психологічної теорії права Л. Петражицького. Встановіть її вплив на політико-юридичну практику і теорію ХХ в.
18. Що являє собою право, на думку Петражицького?
19. Який критерій лежить у Г. Еллінека в основі класифікації суб'єктивних публічних прав?
20. Дайте характеристику поглядів Г. Харта на право.
21. Які правила, згідно Л. Фуллера, повинні реалізовуватися у державі для забезпечення в ній законності?
22. Що Л. Фуллер мав на увазі під процесуальним і матеріальним природним правом?
23. У чому, на думку Г. Кельзена, полягає «чистота» правової науки?
24. Проаналізуйте і зіставте фундаментальні уявлення про право, сформульовані Г. Кельзенем і Л. Фуллером.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арон Р. Этапы развития социологической мысли. М., 1993.
2. Бергман Г. Западная традиция права: эпоха формирования. М., 1994.
3. Бачинин В.А., Сандулов Ю.А. История западной социологии. СПб., 2002.
4. Берлин И. Философия свободы: Европа. М., 2001.
5. Вебер М. Избранные произведения. М., 1990.

6. Вебер М. Социализм // Журнал социологии и социальной антропологии, 1999.
7. Вебер М. Харизматическое государство // Социологические исследования. 1988.№5.
8. Власть: Очерки современной политической философии Запада/ Под ред. В. Шивениерадзе. М., 1989.
9. Гадамер Х.-Г. Истина и метод. М., 1988.
10. Герменевтика: история и современность. М., 1985.
11. Гофман А.Б. Семь лекций по истории социологии. М., 1997.
12. Дай Т., Зиглер Л. Демократия для элиты. М., 1984.
13. Дробышевский С.А. Из классической юриспруденции второй половины XX в. Красноярск, 2005.
14. Дробышевский С.А. История политических и правовых учений. М., 2003.
15. Дюги Л. Конституционное право: Общая теория государства. М., 1908.
16. Дюги Л. Общество, личность и государство. СПб., б/г.
17. История политических и правовых учений: Учеб./ Под ред. В.С. Нерсесянца. М., 1995.
18. Камю А. Бунтующий человек. М., 1990.
19. Маритен Ж. Философ в мире. М., 1994.
20. Поппер К. Открытое общество и его враги: В 2 т. М., 1992. Т. 1, 2.
21. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. М., 1994.
22. Фромм Э. Бегство от свободы. М., 1990.
23. Хайек Ф. А. Дорога к рабству// Вопросы философии. 1990. № 10 - 12.
24. Харт Г.Л. Концепция права. М.,2004.
25. Чистое учение о праве Ганса Кельзена.: Сборник переводов. Вып. 1. М.,1987.